

Niyazi Akı
anlatıyor

70 yıllık toplum hayatı

-7-

Yazı hayatının ilk yıllarında çeşitli türleri deneyen **Yakup Kadri**, 1950'den sonra bunları birer birer atarak romana gider. Bu gördüğü, küçük türlerden büyüğe, çokluktan birliğe doğrudur.

Meşrutiyet yılları çeşitli fikir, moda ve edebi türlerin yığıldığı karışık bir dönemdir. Bu dönemin yazarları, toplumun yapısıyla ilgili konularda çabuk sonuç almayı, çok defa eserlerinin kusursuz ve olgun oluşuna üstün tutulardı. Bu yüzden o eserlerin ölçüsü biraz küçük, doğuşları da biraz acele görünüyor. O dönemin çok tuttuğu ve en fazla denediği tiyatro türü de aynı kaygı yüzünden olacak, bir perdelik küçük piyeslere kadar iner.

Yakup Kadri de Meşrutiyet döneminin bulanıklığı içinde bir süre yuvarlandıktan sonra, kendi yeteneğine en uygun olan türü arar. İlk romanını verdiği 1920 yılına kadar duygularına ve düşüncelerine etki yapan, kişiliğini yuğuran büyük sosyal ve politik olaylarla karşı karşıyadır. Bu olayların başında 1908 Meşrutiyeti ve 31 Mart Vakası gelir. 1911'de Trablus, 1912'de Balkan, 1914'te Birinci Dünya Savaşları büyük kayıplarla birbirini kovalar. Ardından Müstareke yılları başlar. Bu olaylar, yazarın sanat anlayışını kökünden sarsar ve yönünü değiştirir. Sanatçıyı toplumla ilgisi olduğu olmayan hür bir insan sayarken, artık onun da bir görevi olduğu kanısına varır. Benliğini dünyamın merkezi sayarken, kendinden daha üstün bir varlığa, yani toplumun varlığına, inanmaya başlar. O tarihten sonra da Yakup Kadri için sanat, toplumla ilgili ölçüde sanattır.

Bir hikâyecinin zamanla romancı olduğu çok görülmüştür. **Maupassant** ve **Daudet** gibi 19. yüzyıl Fransız hikâyecileri, hep hikâyeden romana gitmişlerdir. Yakup Kadri'nin yolu da aynı olmuştur. Ancak onun bir sosyal yazar kimliğinde gelişmesi, dönemin olayları ve yazı hayatına girerken önünde açılan çalışma alanıyla ilgilidir. Genç yaşında gazeteciliğe başlar. Bir gazeteci, toplumda neler olup bittiğine bakmak zorundadır. Bu bakış, çok küçük olayların izlenmesiyle başlasa bile, okuyan ve kendini yetiştirmek hevesinde olan bir gazeteci de mutlaka toplumun bütünüyle ilgili davalara gider. Nitekim Yakup Kadri'de de öyle olmuştur. Bu yüzden, onun sosyal

Yakup Kadri'nin romanları adeta toplum hayatımızın son yetmiş yıllık macerasını, devir açan büyük olaylar ve çeşitli kuşaklar arasında özetler.

yazarlığı, yazı hayatında yürüttüğü yolun sonucudur denilebilir.

Yakup Kadri'nin romanları, adeta toplum hayatımızın son yetmiş yıllık macerasını, devir açan büyük olaylar ve çeşitli kuşaklar arasından özetler.

Yakup Kadri'nin kötümserliği, sürekli olarak toplumun geri ve kusurlu yönlerine bakmasından doğar. Bu kusurlu dünyaya karşı, nedense adeta "Böyle mi olmalı?" der gibi bir üzüntü ve özlem dolu bir soru sezilir onda. Romanlarının, bu sorunun ardından yürüdüğü de ileri sürülebilir.

Yakup Kadri'nin eserleri bütünüyle incelendiği zaman onun iki kişilikle ortaya çıktığı görülür. Kendisini sanki ikiye böler: Ben ve ötesi. Önceleri "ben"de kalır, ama sonra "ötesi"yle karışarak bir toplum yazarı olur.

Yakup Kadri, hemen hemen okuduğu bütün yazarların eserlerinden etkiler almıştır. Çeşitli tür-

PORTRE NİYAZI AKI

Yeni Türk Edebiyatı profesörü

1913'te doğan Niyazi Akı, lise ve yüksekokullarda öğretmenlik ve okutmanlık yaptıktan sonra İstanbul'da doktorasını verdi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde sırasıyla öğretim görevlisi, doçent ve

Yeni Türk Edebiyatı profesörü olarak 1975'e kadar görev yaptı. "Ülkü", "İstanbul", "Bilgi", "Ölçü", "Akis", "Yeditepe", "Yeni Edebiyat" ve "Çerçeve" dergilerinde yazıları ve çevirileri yayımlanan Niyazi

Akı'nın kitap halinde basılmış monografileri ve incelemeleri bulunuyor: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu: İnsan, Eser, Fikir, Üslup" (1960), "19. Yüzyıl Türk Tiyatrosu Tarihi" (1963), "Çağdaş Türk Tiyatrosuna Toplu Bakış" (1968).

lere göre bu etkileri yine çeşitli yazarlara bağlamak mümkündür. Mesela tiyatro türü için İbsen ve **Maeterlick**'e bağlanabilir. Hikâye yönünden **Maupassant** ve **Daudet** ile ilgili görülür. 19'uncu yüzyıl romanına bağlı olarak **Flaubert**'in ve **Zola**'nın etkisi altındadır. Ama 20'nci yüzyıl romanını etkisi altında da mümkündür kendisi. Mesela **Jules Romains** ve **Proust** bunlar arasındadır.

Kısaca denilebilir ki: Yakup Kadri, eserinin bütünüyle Fransız edebiyatının etkisi altında kalmıştır. Şunu da ekleyebiliriz: Batılı yazarlar, olaylar karşısında bir ölçüde objektif kaldıkları halde, Yakup Kadri muhakkak ki büyük olaylarla toplumun geçirdiği macera içinde subjectif bir yazar olarak görülür.

Yakup Kadri, dil yönünden, kendisinden sonra gelen kuşaklara belki bir etki yapmamıştır, ama ("tema") bakımından, özellikle

köy temasının edebiyatımıza girmesi bakımından çok sağlam bir halkayı meydana getirir. Özellikle modern roman tekniğini de edebiyatımıza ilk getiren odur. Bunun en güzel örnekleri "**Panorama**"lardır.

"**Panorama**"ların birincisini okudunuz mu, ikinci "**Panorama**"da da birinci romanın birinci sayfasındaki adamı bulursunuz. Hani şu "**contrepont**" vardır müzikte (çeşitli ezgiye birbirine uydurma sanatı, "do"ya karşı konsomans ve dizonsans sesleri koymak. Müzikteki armoni nasılsa, buradaki Ahmet'in kaygısına 45. sayfada Mehmet'in kaygısı bir münasebetle birleşir. **Andre Gide**, bunu "**Kalpazanlar**" adlı romanında şöyle dile getirir: Hayatı bir dilim gibi kesmeye ne gerek var, bütünüyle ele alıvermeli ve bütünüyle alınmıştır orada, "**Panorama**"larda. Üstelik **Jules Romains**'den daha da başarılı yerleri

var. Sonra duyarlık açısından da geriye bir sarkışı var böyle, geçmişe. Olağanüstü bir romandır yani. Şimdi Yakup Kadri'nin övülecek tek eseri belki "**Panorama**"lardır ve zittim da "**Hep O Şarkı**"da buluruz. Zıt olarak biri ipilik biri bir örgü belki.

Hikâyeyle roman arasında en büyük fark, genişlik farkıdır. Roman bir güç ve soluk işidir, bıkmadan inceleme işidir. Bir eser hangi türde doğmaya elverişliyse yazarı o türe gitmeye zorlar, oraya götürür. Diyebiliriz ki: Yakup Kadri de kendini romancılığa iten bir zor hissetmiştir. Yazarı roman türüne götüren bu güç, hiç şüphesiz toplumumuzun geçirdiği büyük sarsıntıdır. Çeşitli toplum olayları önünde uyanan yazar, hikâyelerinde gördüğümüz kısa taslakları yapar. Ancak, toplumun küçük olaylarını ele alan bu hikâyeler, büyük olaylarla karşılaşan yazarı doyurmamış, onu daha büyük bir türe, romana zorlamıştır.

Efendim, Yakup Kadri, her şeyden önce İstiklal Savaşı ruhunu yüreğinde bütün sıcaklığıyla saklayabilmiş, ona sadık kalmış bir yazardır. O dönemin gerçekleri o kadar büyüktür ki, Yakup Kadri'yi soyut düşünceden uzaklaştırmış, toplumun acılarıyla kucak kucaka getirmiş, onu toplumun üstünde, toplumun yararına olmayan herhangi bir düşüncenin peşinden koşturmamıştır. Yakup Kadri, yanan evleri, annesini kaybettikten sonra aklını kaybeden kızları, küçük çocukları görmüş, onların acılarını eserlerinde, özellikle hikâyelerinde dile getirmiştir. Bu bakımdan Yakup Kadri, **Atatürk**'ün çevresinde doğan İstiklal Savaşı ruhuna ve sevgisine tamamen sadık kalmış, onun dışına çıkmamıştır. Üstelik, bu sevgiye karşı koyan her hareketin onda bir direnç uyandırdığını, o hareketle mücadele duygusu uyanırdığını her zaman görürüz.

Son doğum gününde — Yakup Kadri Karaosmanoğlu 85. doğum gününde eşi **Leman Karaosmanoğlu** ve yakın akrabalarıyla birlikte. Yakup Kadri, 1974 yılının mart ayında kutladığı 85. doğum gününün ardından, aynı yılın aralık ayında aramızdan ayrılmıştı. (Fotoğraf: Barış Bil)

BİTTİ

